

Een 'wandeling' van Geldermalsen naar Leerdam in 1884.

Deel 2: Rumpt, Renooi, Ackooi, Asperen, Leerdam

In 'Het Nieuws van den Dag' van 14 en 21 juli 1884 staat een verslag in twee delen van een wandeling van Geldermalsen naar Leerdam langs de Linge. De auteur is niet bekend; uit de tekst blijkt dat hij een schrijver is die geïnteresseerd en kritisch naar de omgeving én naar de inwoners kijkt. Hij schrijft regelmatig in deze krant over zijn wandelingen en ritten door de natuur. Eerder dat jaar, op 23 juni, wordt een verslag afgedrukt van zijn rit per rijtuig van station Geldermalsen naar Buren.

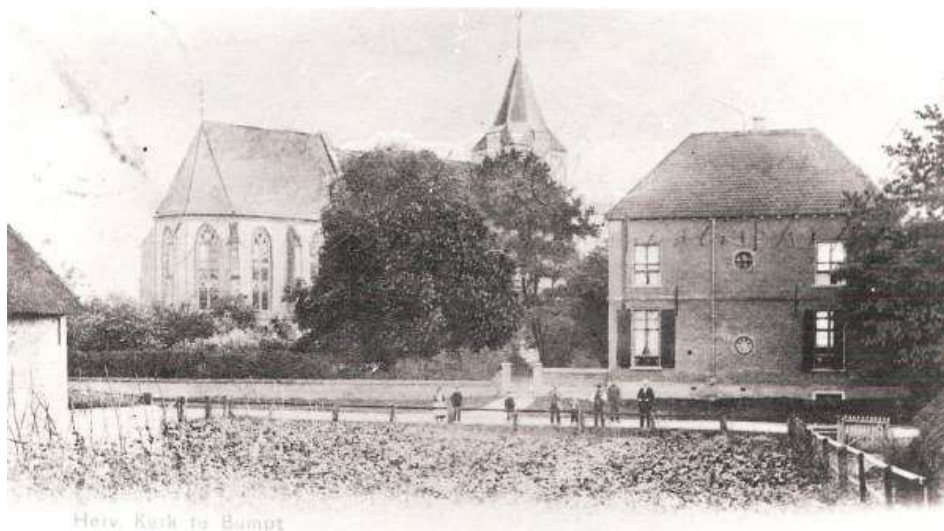
In dit artikel wordt de tekst van zijn wandeling uit de kranten van 14 en 21 juli weergegeven. In een aantal aanvullende artikelen is informatie te vinden over diverse wetens- en bezienswaardigheden langs de route. De historische foto's geven een sfeerimpressie van de omgeving waar de wandelaar ruim 130 jaar geleden heeft gelopen. De actuele foto's laten zien wat de fietser, wandelaar of autorijder van tegenwoordig kan zien als je door dit, nog steeds mooie, stukje Nederland gaat.

Ook hebben we op deze site een kaart en een routebeschrijving voor een fiets- en autoroute opgenomen, gebaseerd op de fietsknooppunten. Op deze manier kunt u vandaag de dag eropuit trekken en kunt u zich onderdompelen in de geschiedenis van de gemeente Geldermalsen.

Hieronder het tweede deel van het verslag van de wandeling uit 1884.

Rumpt, Renooi, Ackooi, Asperen, Leerdam

Het dorp Rumpt met zijn grijzen kerktoren, die van ouderdom voorover gezakt is, ligt grootendeels langs den Lingedijk, dien wij thans volgen, doch niet blijven houden; want wij verlaten de blanke rivier, om een groote kromming van den weg af te snijden. Over het laatste boerenerf van het dorp, aan onze linkerhand, loopt een paadje, dat ons op den landweg brengt, die tusschen bouwlanden door naar het Rhenooische veer voert. Het Huis Rumpt, dat aan den dijk ligt, komen wij dus niet voorbij en we verliezen daardoor niets; want het voormalige kasteel, dat waarschijnlijk eenmaal aan de machtige Arkels behoorde, is al sedert lang verdwenen en thans vervangen door een eenvoudig wit huisje, dat den naam van het huis Rumpt volstrekt niet meer verdient.

Zicht op de Nederlands-hervormde kerk van Rumpt, rond 1910. Verzameling Gert de Kruijff.

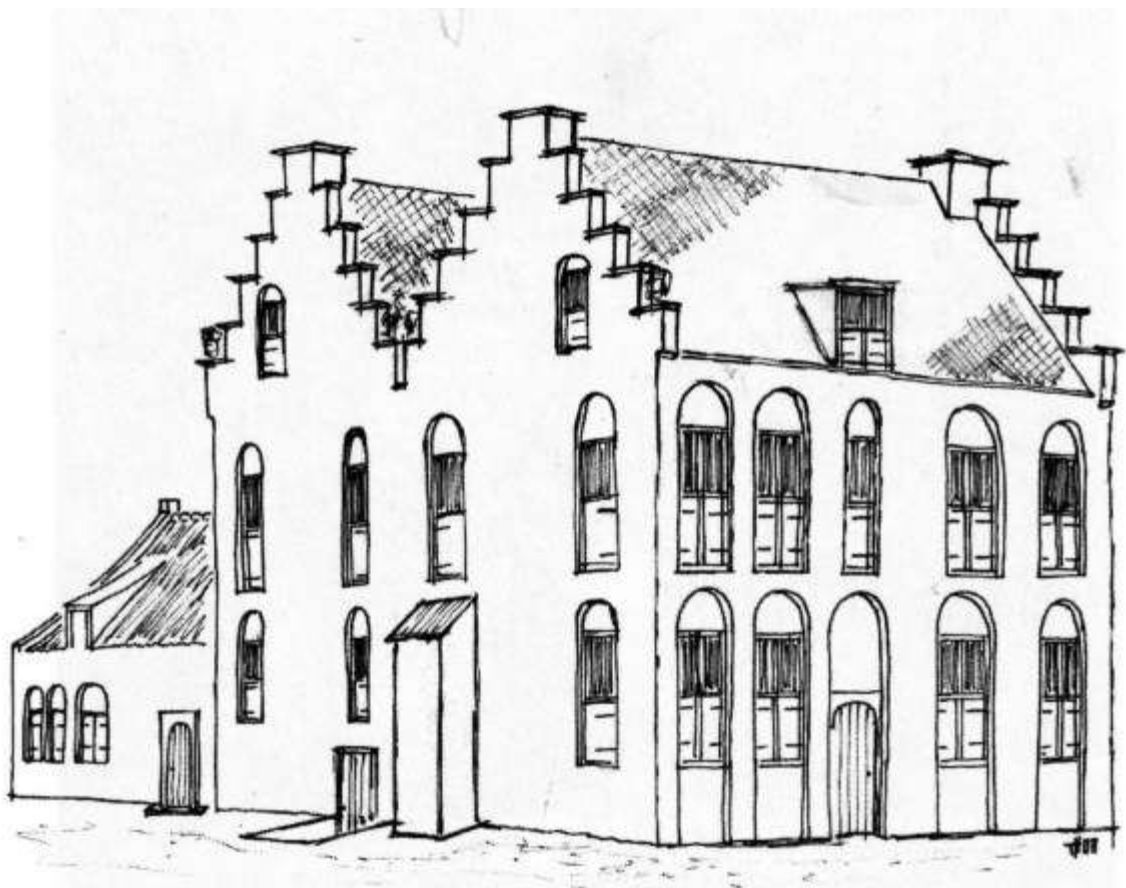

Groeten uit Rumpt

Middenstraat J. N. den Hertog

Uit: G. G. V. H. H. H.

De Middenstraat te Rumpt, jaar onbekend. Verzameling Rochus Timmer, thans RAR.

Tekening van het Huis te Rumpt, gemaakt op basis van het bestek. Gemaakt door architect en kasteeldeskundige Taco Hermans. Uit: P. Hovestadt, Monument voor Ot.

De Linge bij Rumpt ter hoogte van de Gouden Leeuw, waar de stoomboot van maatschappij Van Heemskerk aan komt meren, rond 1900. Verzameling Paul van Mook.

Protestantse kerk te Rumpt. Foto: Arthur Eerelman-Hanselman, 2012.

De landweg dien wij volgen brengt ons in drie kwartier naar het Renooische veer, waar wij overvaren en alweder een bevallig plekje vinden aan onze schilderachtige rivier.

Nu slaan wij den weg in naar Ackooi, die eerst gedurende twintig minuten alweder niets bijzonders oplevert, maar dan plotseling weer aan de Linge uitkomt, die hier een idyllisch landschap vormt. De rivier maakt een zeer sterke kromming, evenals de Moezel dikwijls doet, zoodat zij evenwijdig aan haren loop terugvloeit, en men meent, als men haar nadert, dat hier twee rivieren onmiddellijk naast elkander loopen.

Rhenoyse veer rond 1920. Verzameling Rutger van Stappershoef.

De huidige aanblik van de plek van het voormalige Rhenoyse veer. Verzameling Helma Schouten.

De weelderige liesplanten langs den oever, de eenden op den blanken kalmen waterspiegel, de huisjes en de vruchtboomen langs den dijk hier en daar, een vruchtbare waard met hoornvee en paarden, die door de oevers van de rivier begrensd wordt, dat zijn bestanddeelen om Ackooi, ofschoon het een eenvoudig dorp is, tot een liefelijk plekje te maken, tot een type van het echte Hollandsche landschap. Het ridderlijk geslacht, dat hier eenmaal zijn slot bouwde, heeft zijn standplaats dan ook goed uitgekozen, wat trouwens met het meerendeel der stichters van adellijke huizen en kloosters het geval was. Het huis Ackooi, dat thans voor een boerderij plaats gemaakt heeft, doet ons door zijn ligging, door de overblijfselen van grachten en beplanting, vermoeden dat het eenmaal een kasteel mocht heeten in den vollen zin van het woord, en te meer worden we in die meening bevestigd als we ons herinneren dat de prinsen van Oranje er eenmaal bezitters van waren en nu en dan ook wel in hun baronie vertoefd zullen hebben. Ackooi, dat door een der Arkels reeds in 1140 gesticht was, was uit dit geslacht, met Leerdam, waarbij het ingelijfd werd, aan het huis Egmond gekomen, en daardoor, met Buren, door het eerste huwelijk van Prins Willem, aan ons vorstenhuis. Om deze reden worden de weezen uit Ackooi en Leerdam opgenomen in het weeshuis te Buren.

Gezicht op Acquoy. Foto: Arthur Eerelman-Hanselman, 2012.

Huize Acquoy rond 1908 met daarbij familie De Bruin. Verzameling Rob Nas.

De inrijpoort van Huize Acquoy. Foto: Helma Schouten, 2012

De protestantse kerk in Acquoy. Foto: Arthur Eerelman-Hanselman, 2012.

In Ackooi vindt men een merkwaardigen kerktoren, die veel overeenkomst vertoont met dien te Beest. Evenals deze is hij breed aangelegd, gothisch van bouw, onvoltooid, en misschien ook gedeeltelijk afgebroken. Daarbij staat hij verontrustend scheef, zoodat hij, indien hij voltooid was, veel overeenkomst met den toren van Pisa zou vertoonen. De kerk, die er bij behoorde, is in het eerste vierendeel dezer eeuw gesloopt en door een nieuw eenvoudig gebouwtje vervangen. Uit de verte maakt deze scheeve toren, waar hij nog even uitsteekt boven het geboomte dat hem omringt, een eigenaardigen indruk, gelijk zoo menige ruïne die men in de naburige Deutsche landen ziet. Bij de kerk vindt men in het Ackooische veerhuis, zonder veer, een echt ouderwetsche dorpskerk, zooals ze nog maar schaars meer worden aangetroffen. Het verkeer van vreemdelingen trouwens heeft in deze streken zijn eischen nog niet doen gelden. Menschen, die voor hun genoegen een uitstapje maken, zijn er onbekend; doch het schijnt dat het land niet onbezocht gelaten wordt door dat soort van reizigers, die alle oorden van de wereld bezoeken, indien zij maar gelegenheid vinden om er hun koopwaren te slijten. De kastelein van de dorpskerk, die te vergeefs heeft trachten uit te visschen wie gij zijt en wat gij hier zoekt, verzekert u weldra ongevraagd, dat hij uitmuntende leveranciers heeft, die hem reeds sedert onheugelijke jaren bedienen, en daarmede tracht hij de aanbiedingen te voorkomen, die hij meent dat na het vriendelijk inleidend gesprek niet uitblijven kunnen. De gegoede landbouwer, dien gij een eind weegs vergezeld hebt, wipt ook plotseling, zonder dat gij er op verdacht zijt, het hekje van zijn erf binnen en ontsnapt u met een korten groet; want hij vreest eveneens voor aanbiedingen van wijn of sigaren. Het kost werkelijk moeite om een eenigszins aannemelijke verklaring te geven van zijn komst in deze vreedzame streek. Zegt ge dat ge komt om het land te beschrijven, dan houdt men u voor iemand van het kadaster, voor een landmeter, of een schatter van ongebouwde eigendommen; rept ge van oudheden, dan zegt men dat het oud porselein overal reeds opgeruimd is; staat ge soms stil bij een schilderachtig plekje, en zegt ge, ter verklaring, dat ge schilder zijt, dan kijkt men naar uw handen, en als er geen zwarte vlekken op aanwezig zijn, wordt ge niet geloofd; want een schilder is natuurlijk een fotograaf. Indien ge in gezelschap uit zijt, dan houdt men u al licht voor ontwerpers van een tram; soms ook voor

officiëren die verdedigingswerken opnemen, maar nooit voor toeristen. Menschen, die enkel reizen om land, water en boomen te zien, komen hier nog maar hoogst zelden.

Voordat we van Ackooi afscheid nemen, moeten we nog vermelden, dat hier in 1585 een persoon geboren is, wiens naam thans nog dagelijks in herinnering gebracht wordt, de bisschop Cornelius Janssenius, naar wien de Janssenisten aldus genoemd worden.

Van Ackooi wandelt men in twintig minuten, door korenvelden heen, langs den kortsten weg, het Kerkpad, naar Asperen.

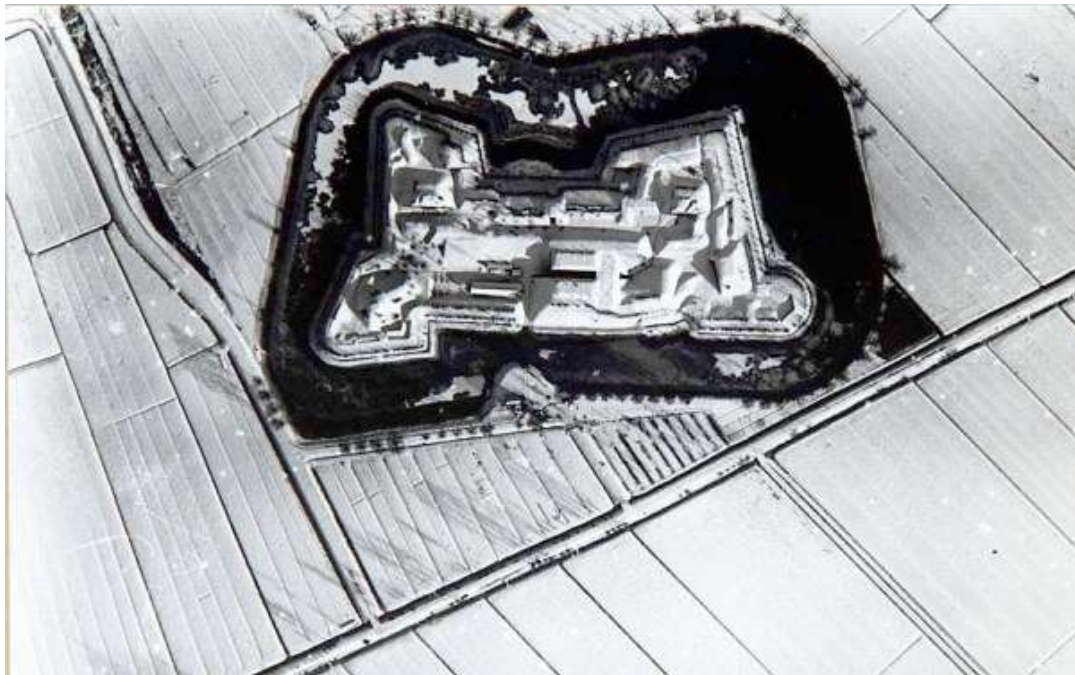

Zeventiende eeuwse prent van de 'Geldersche poort' door Jan de Beijer. Collectie Rijksmuseum Amsterdam.

De oostelijke entree van Asperen. Foto: Martine Eerelman-Hanselman, 2012.

De dijk is wel fraaier om te bewandelen, maar levert toch niet genoeg op om het maken van een omweg te rechtvaardigen. Het aangewezen pad brengt ons in de onmiddellijke nabijheid van het groote nieuwe fort, dat op het oogenblik, met de beide andere forten nabij Asperen, in staat van beleg verkeert, daar er spiegelgevechten geleverd worden.

Luchtfoto uit 1928 van het fort bij de Nieuwe Steeg.

Het fort is onderdeel van de Nieuwe Hollandse waterlinie en aangelegd in 1878-1880. De situatie op de luchtfoto geeft daarvan nog een goed beeld. Het fort is recent gerestaureerd en in gebruik als interactief museum GeoExperience.

Een onder waterzetting van het land in een wijden omtrek rondom deze forten, zooals men dat onlangs op een kaartje in dit blad heeft kunnen zien, behoort bij het hier beraamde stelsel van verdediging. Ongetwijfeld hebben deze practische oefeningen hun nut; maar niet alleen het leger, ook de landman behoort zich thans te oefenen. De talrijke opwonenden van de landstreek tusschen Waal en Lek dienen te bedenken, dat zij bij een echten oorlog ten minste zeker tot de vluchtende partij zullen behooren. Daarom raden wij hun aan zich eens voor te stellen dat hun landerijen, juist in dezen tijd, plotseling onder water gezet worden. Maar die voorstelling is niet genoeg; de praktijk, waar zij altijd zooveel eerbied voor hebben, moet volgen; en als zij wèl doen, behooren zij zich te oefenen in een algemeene en overhaaste vlucht met hun vee en hun vervoerbare haven. Zij moeten zich verbeelden dat hun hooi nog niet binnen is, en al hun gewassen op het veld verdrinken. Voor de honderden en duizenden stuks vee is dan geen voeder aanwezig; maar zij kunnen het elders nog wel in veiligheid brengen, en natuurlijk ook, ofschoon voor een spotprijs, aan den leverancier voor het leger verkoopen — wat althans ten voordeele van de legerkas zou strekken. Een oefening nu in een dergelijke algemeene vlucht achten wij even noodig als een bestorming van de forten Maar het dient op één dag te geschieden, en in groote haast, zooals in werkelijkheid ook plaats hebben zou; daarom zou het sein tot de algemeene paniek van wege het ministerie van oorlog gegeven moeten worden. Want men kan verzekerd wezen, als het ooit eens tot een oorlog kwam, dat de Duitsche veldmaarschalken ons niet veel bedenktijd zouden geven, hetzij ze als vriend of als vijand ons land binnengaloppeerden.

Bij boerderij 't Groene Paard is al sinds jaar en dag De Bekende Boom te vinden. Rond 1900 werd deze gesnoeid in de vorm van een paard. Ooit waren er meer dergelijke vormen te vinden, onder andere een koe en een suikerpot. Verzameling Rochus Timmer, thans RAR.

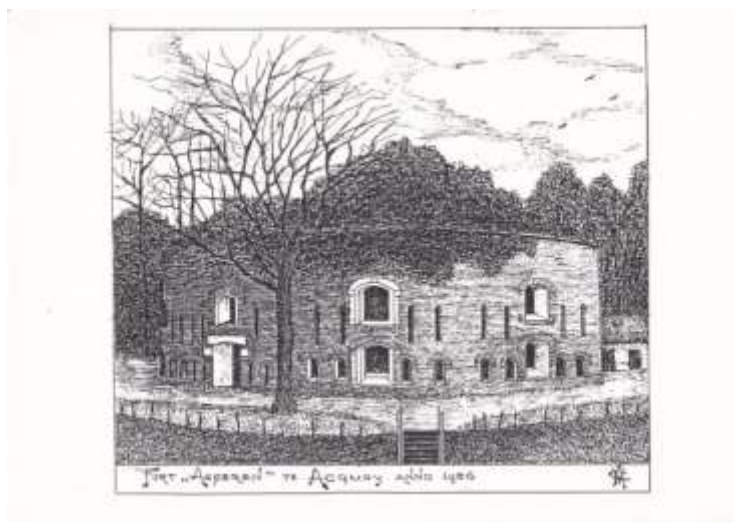
Boerderij 't Groene Paard, anno 2012. Foto: Helma Schouten.

Wat een oorlog is, daarvan kan het oude Asperen meepraten; want het heeft er meer dan eens zeer veel door geleden. Vooral is dit het geval geweest ten jare 1517, toen de Zwarte Hoop, een zwervende bende, die onder Maurits van Saxen gediend had, op de stad afkwam. Asperen werd toen belegerd, en met groote dapperheid verdedigd; maar het moest zich overgeven, en niettegenstaande de burgers lijfsbehoud bedongen hadden, werden er door het meedoogenlooze menschenlijke geboefte de gruwelijkste wreedheden bedreven. Alles werd vermoord, zelfs schoolkinderen, die met den meester in de kerk gevlucht waren. In de kerk vindt men nog een herinnering aan deze gebeurtenis. In een blinde vensternis van den toren is een afbeelding op den muur geschilderd van de stad Asperen zooals zij zich voordeed toen de Zwarte Hoop haar nog niet in de asch gelegd had. Daaronder volgen twee honderd vier en zestig namen van personen, die omgebracht werden, terwijl er ook nog velen sneuvelden wier namen onbekend zijn gebleven. De muurschildering is sterk verbleekt, en uit welken tijd zij dagteekent is ons onbekend. Dat zij behouden en hersteld verdient te worden, zal iedereen toestemmen, die op zulk een merkwaardige geschiedkundige herinnering prijs stelt.

De geschiedenis van Asperen vermeldt ook nog een andere gebeurtenis, die de voortreffelijkheid van het zoogenaamde edelste schepsel ook al in geen gunstig daglicht stelt. Eenmaal woonde hier een burger, Dirk Willems, die Doopsgezind was en deswege door den katholieken magistraat vervolgd werd. Hij vluchtte over het ijs. De dienaar, die hem vangen moest, zakte door het ijs heen en zou verdronken zijn, indien Dirk Willems niet teruggekeerd was en hem gered had. De dienaar zelf zou nu zijn redder gespaard hebben; doch een aanwezig burgemeester gaf den geredde bevel hem te vatten. De beschuldigde werd nu, omdat hij zich opnieuw had laten doopen en ook andere daartoe in zijn huis in de gelegenheid stelde, door Schout en Schepenen van Asperen veroordeeld om levend verbrand te worden. Op den zeventienden van Bloeiimaand des jaars 1569 werd dit vonnis buiten de poort, aan de zijde van Leerdam, voltrokken.

Vele jaren vroeger reeds was ook een vrouw uit Asperen, omdat zij Doopsgezind was, te Amsterdam door beulshanden verdronken.

Van de kerk kunnen wij nog even vermelden, dat zij in 1401 door vrouwe Elburg van Langerak gesticht werd. Ter plaatse waar de reeds genoemde muurschildering zich bevindt, wordt dit vermeld. Deze Elburg trouwde met Rutger van Boetzelaer, en bracht daardoor de baronie in dit geslacht, dat er eeuwen lang bezitter van geweest is en in het koor van de kerk nog een graftombe heeft.

Pentekening van fort Asperen te Acquoy, door Paula van Mook in 1886.

Een van de bunkers van Fort Asperen, ooit een verdedigingswerk, hier in gebruik als kunstfort. Foto: Arthur Eerelman-Hanselman, 2012.

Asperen heeft in den loop der tijden veel te lijden gehad door oorlog, pest, en vooral door overstromingen. Thans ziet de plaats, wier inwoners naast den landbouw zich veel met paardenhandel bezighouden, er bij uitstek vreedzaam uit; en als men het niet wist zou men het reeds aan de welverzorgde huizen zeggen, dat de inwoners van hun handel en bedrijf goede vruchten geplukt hebben. En hiermede kunnen we van de stad afscheid nemen, en zelfs drie wegen kiezen om in een half uur naar Leerdam te komen, waarvan de eene, de Meerdijk, het voordeel heeft, dat hij buiten de stad omloopt en tevens het gezelligst is. Hij voert over de stevige sluizen waarmede men hier de Linge ingeval van inundatie kan afsluiten, en verder langs den linkeroever der rivier. Ook met een omnibus, die op alle treinen rijdt, kan men Leerdam bereiken, en meermalen daags met een stoomboot zelfs. In het belang van deze onderneming willen wij den reiziger gaarne aanraden, als de gelegenheid zich voordoet, om er gebruik van te maken, doch ons is opgelegd te wandelen.

Museum Hofje van Aerden te Leerdam. Foto: Marc Chang Sing Pang, 2010, Flickr, Creative Commons

Wie Leerdam aandoet en liefhebber van schilderijen is, zal natuurlijk niet verzuimen een bezoek te brengen aan het hofje van mevrouw van Aarde, dat in het laatst van de vorige eeuw alhier gesticht werd. De vader van dit hofje voor vrouwen onderwerpt den bezoeker eerst wel aan een strenge examinatie, vraagt hem naar woonplaats, naam, beroep en dergelijken, en 's Zondags maakt hij zelfs wel bezwaar u toe te laten; doch ten slotte, als men zijn waardigheid en macht heeft erkend, toont hij zich bereid de deuren van het gebouw, waarin de schilderijen van de stichteres berusten, voor u te ontsluiten.

Zuidwal in Leerdam in 1908. Verzameling Paul van Mook.

Zuidwal in Leerdam met zicht op het Hofje van Aerden en de Grote Kerk in Leerdam. Foto: Arthur Eerelman-Hanselman, 2012.

Eenige jaren geleden reeds werd door den Heer A. Bredius in den Nederl. Spectator, als “een verborgen schat”, op deze verzameling gewezen, en wij volgen zijn gezag bij de korte omschrijving die wij er van geven. Om te beginnen vindt men er een van Frans Hals, een stuk met drie figuren, waarvan de hoofdpersoon een knaap met een wijnkan is. Dan twee kleine portretten van Terburg met monogram, waarvan het mansportret een juweeltje mag heeten. Verder twee groote landschappen van Dubbels, met naam, waarvan het eene, water met schepen, zeer de aandacht verdient. Dan een Fluweelen Breughel; twee portretjes, wellicht door Abraham Bloemaert; twee mythologische voorstellingen, waarschijnlijk door Poelenburg, een landschap als Hobbema, een ander als Ruysdael; twee bloemstukken, waarschijnlijk van Mignon; een uitstekend stilleven van Laurens Craen; een heremiet met een doodshoofd; een Sint Joris met den draak, geteekend Otman Elliger; een ongeteekend fraai stilleven; een hoogstbelangrijk stukje op koper; Achilles aan het Hof van Lycomedes, prachtig en fijn geschilderd, misschien door Van Dijk, en verder nog een aantal familieportretten. De vader verhaalt, dat hem indertijd door vreemdelingen tien duizend gulden geboden is, indien hij toeliet, dat de Frans Hals door hen uit de lijst genomen en een getrouwe copie er voor in de plaats gesteld werd.

Wie een bezoek aan Leerdam gebracht heeft op de wijze als wij beschreven hebben, kan om vijf uur, behalve des Zondags, met een stoomboot naar Gorcum varen, de Linge uit — een aangename tocht, die in anderhalf uur volbracht wordt. Het spoorwegstation ligt in de nabijheid van de stad en het hotel Boerboom biedt den reiziger gaarne lavenis aan.

Het Nieuws van den Dag

Deze Amsterdamse krant verscheen van 1870 tot 1923. De krant kwam elke dag uit, behalve op zondag, dan kwam het Zondagsblad uit. In 1884 was de oplage ruim 35.000 exemplaren. Een abonnement kostte in 1884 f 2,20, dit was wel voor 3 maanden. Buiten Amsterdam was het iets duurder: f 2,50. Losse nummers waren te koop voor 5 cent.

Begin twintigste eeuw heeft de Telegraaf veel kranten in Amsterdam overgenomen. Het Nieuws van den Dag was er een van, in 1923. Het verdwijnen van deze krant leidde tot veel opschudding, de krant was niet noodlijdend en had een goede reputatie. De naam is nog wel enige tijd gebruikt als ondertitel voor De Courant, een andere krant die De Telegraaf had overgenomen.

Fraai zijn, behalve de artikelen, ook de advertenties, die altijd goed de tijdgeest weergeven. In dit exemplaar van 1884 wordt bijvoorbeeld het volgende personeel gevraagd dan wel aangeboden: een bekwaam smidsknecht, “een flinken Jongen, vlug rekenende en fraai schrijvende”, een koetsier, een gezelschapsjuffrouw en een keukenmeid.

Deze tekst van de hand van Martine Eerelman-Hanselman en Arthur Eerelman-Hanselman en Helma Schouten verscheen eerder in de Mededelingen van de Historische Kring West-Betuwe. Een wandeling van Geldermalsen naar Leerdam. 1884-2012, jaargang 40, jubileumnummer 2012.

Het Nieuws van den Dag en vele andere kranten zijn gedigitaliseerd en te vinden op de website www.delpher.nl.